

Nr 188.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen; given Stock-
holms slott den 28 februari 1934.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

K. Schlyter.

F ö r s l a g

till

L a g**om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.**

Härigenom förordnas, att 18 kap. 13 § strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

13 §.

Sprider någon ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som sårar tukt och sedlighet, eller föremål som är avsett för otuktigt bruk; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål som är avsett att förebygga följder av konsumgäinge, eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; varde, ändå att gärningen ej är sådan som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1934.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 16 februari 1934.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med t. f. chefen för socialdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, fråga om *ändring i 18 kap. 13 § strafflagen* samt anför:

Tillkomsten av den s. k. preventivlagen.

I 18 kap. 13 § strafflagen enligt dess ursprungliga lydelse belades med straff utspridande av skrift, målning, teckning eller bild som sårade tukt och sedlighet, liksom ock annan gärning som sårade tukt och sedlighet så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav uppkom.

Med anledning av en särskilt inom huvudstaden livlig propaganda i syfte att utbreda kännedom om s. k. preventiva medel och mana till deras användning, utarbetades i början av år 1910 inom justitiedepartementet ett förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen. Enligt detta förslag skulle till nämnda paragraf fogas ett andra moment av innehåll, att den som offentligen utställde eller förevisade föremål, som vore avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge, eller genom offentligt tillkännagivande till salu utbjöde eller själv eller genom annan till försäljning kringförde sådana föremål, eller offentligen, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift, sökte förleda till användande av föremål som nu sagts, eller meddelade anvisning om sättet för deras användande, skulle, ändå att gärningen ej vore sådan som i 1 mom. sades, dömas efter ty där stadgades.

I samband därmed föreslogs en höjning av det i 1 mom. stadgade straffmaximum.

Vid ärendets behandling i statsrådet den 29 april 1910 anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet, efter att hava lämnat en redogörelse för den i nyss nämnda lagrum enligt dess då gällande lydelse givna bestämmelsen:

Visserligen torde det icke lida något tvivel, att offentligt föredrag om preventiva medel, särskilt om det hålles inför en okritisk publik och innefattar öppen eller förtäckt uppmaning till deras användande, kan träffas av den

angivna lagbestämmelsen och sålunda redan nu bliva bestraffat. Men möjligt är ock, att föredrag med liknande innehåll kan klädas i den försiktiga form, att det faller utom de för straffbarhet nu i lag uppdragna gränser, även om faran för att andra därav förledas till sedeslöshet må vara än så stor. Vidare torde ett utbudande till salu av preventiva medel, deras utställande för allmänheten och annonsering därom endast sällan ske på sådant sätt, att ansvar därför kan enligt gällande lag ifrågakomma. Men även ett dylikt offentligt utbudande innefattar otvivelaktigt en fara för andras förförelse, som icke bör lämnas ur sikte och som tvivelsutan är stor nog för att gälla såsom grund för ett med straffhot förenat förbud mot dylikt offentligt salubjudande eller utställande.

Sedan medicinalstyrelsen och den s. k. reglementeringskommittén avgivit infortrade utlåtanden över förslaget, remitterades detta till *lagrådet*. Av dess ledamöter förenade sig justitieråden friherre Marks von Würtemberg och Petrén samt regeringsrådet Wall om följande yttrande:

Den propaganda för s. k. preventivmedel, som under senaste tiden förekommit här i landet, har från ett visst håll bedrivits under sådana former, att den otvivelaktigt medfört stor fara för ungdomens sedliga förvildning. Inför stora skaror av män eller kvinnor hava i fråga om dessa medel hållits föredrag, i vilka det ömtåliga ämnet behandlats på ett sätt, som varit i hög grad anstötligt och ägnat att hos de mindre kritiska åhörarna utbreda en lätt-sinnig och ansvarslös åskådning i fråga om de för individerna såväl som för samhället betydelsefulla sexuella problemen och därmed sammanhängande ämnen.

Det är under dylika omständigheter förklarligt, om hos mången väckts tankar på ett ingripande från lagstiftningens sida i syfte att stävja eller förhindra nämnda propaganda, och om dessa tankar tagit form i ett förslag, sådant som det nu föreliggande.

Innan en lagstiftningsåtgärd av ifrågavarande art kommer till stånd, bör emellertid noga tillses, såväl huruvida den är ägnad att leda till det åsyftade målet, som ock huruvida den icke tilläventyrs är förenad med vådor och olägenheter, vilka mera än uppväga de fördelar man tror sig uppnå. En undersökning härav är desto mera angelägen, som förslaget tillkommit i anledning av ett individuellt, nyss inträffat fall och under det omedelbara intrycket av den stämning det framkallat.

Förslagets viktigaste bestämmelse är den, som riktar sig mot offentliga, i tal och skrift förekommande yttranden, vilka åsyfta förledande till bruk av preventiva medel eller innefatta meddelande av anvisning i fråga om deras begagnande.

Medan enligt gällande lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen sådana yttranden kunna straffas allenast i händelse de sära tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer, skola de, enligt vad i förslaget uttalas, beläggas med straff även när de ej kunna anses i nyssnämnda mening sårande för tukt och sedlighet.

Härvid är dock att märka hurusom den föreslagna bestämmelsen icke skulle kunna erhålla tillämpning å yttranden i tryckt skrift. I avseende å dessa måste nämligen tills vidare tillämpas tryckfrihetsförordningens bestämmelser, enligt vilka för straffbarhet erfordras, att tukt och sedlighet sårats. Det torde visserligen få antagas vara åsyftat, att tryckfrihetsförordningen framtiden skulle uti ifrågavarande hänseende bringas till överensstämmelse med den nu föreslagna lydelsen av 18 kap. 13 § strafflagen; men även om en dylik grundlagsändring skulle efter någon tid komma till stånd, måste det be-

traktas såsom i viss mån oegentligt och menligt för lagens helgd, att under mellantiden yttranden av här förutsatta art ansåges tillåtna där de spredes i tryck, men straffades när de förekomme i muntlig framställning.

Långt viktigare äro emellertid de principiella betänkligheter, som låta sig anföra mot att över huvud belägga med straff sådana framställningar rörande preventivmedel, som icke i strafflagens mening sära tukt och sedlighet. Det borde knappt behöva framhållas, att spørsmålet härom ingalunda sammanfaller med frågan om dessa medels skadlighet ur samhällets synpunkt. Det betraktas i vår tid icke såsom en statens sak att undertrycka varje mening, vars spridande anses stå i strid med samhällets bästa. Historiens lärdomar hava tillräckligt ådagalagt de sorgliga konsekvenserna av en sådan uppfattning rörande samhällsmaktens uppgift. I varje tidevarv, men framför allt i en brytningstid sådan som den nuvarande, måste det inträffa, att uppfattningen om vad som länder till enskilt och allmänt väl till den grad skiftar, att meningar, som omfattas av vissa samhällsmedlemmar eller samhällsgrupper, av andra betraktas såsom i högsta grad fördärliga. Skulle dessa meningar taga sig uttryck i handlingar, som staten ansett sig kunna och böra i lag förbjuda, eller i uppeggande till dylika handlingar, måste samhället, såvida det skall fylla sin uppgift att upprätthålla rättstillståndet, inskrida med straff eller andra tvångsmedel. Men i övrigt bör enligt nutida, på dyrköpt erfarenhet grundad uppfattning staten i det längsta möjliga avhålla sig från ingripande mot den, som på ett till formen oantastligt sätt vill verka för sina meningars spridande eller genomförande. Från en dylik utgångspunkt kan det icke vara riktigt att genom straffbud söka fullständigt utesluta preventivmedlen från den offentliga diskussionens område. Envar, som i någon mån sysselsatt sig med de nationalekonomiska befolkningsspörsmålen och därmed sammanhängande sociala frågor, vet, att spørsmålet om önskvärdheten av folkökning ingalunda hör till de samhällsproblem, som en gång för alla vunnit en enkel, oemotsäglich lösning; och skulle han hava bildat sig en än så bestämd mening rörande de ekonomiska, sociala eller politiska vådorna av nativitetens avsiktliga begränsande, så vore därifrån ett stort och måhända ödesdigert steg till den ståndpunkten, att varje offentligt uttalande till förmån för preventivmedel borde förbjudas och straffas.

Ett sådant undertryckande ifrågasättes näppeligen i avseende å andra läror, som stå i skarp motsats med de bestämmandes uppfattning om det allmänna bästa. Den, som t. ex. anser ett fullständigt förverkligande av socialismens principer innebära en olycka för samhället och mänskligheten, finner det ej gärna möjligt eller önskvärt att med tvångsmedel inskrida mot de socialistiska lärornas förkunnande, ehuru det måste vara honom klart, att deras allmänna spridande kan medföra stor fara för det samhälle, som hans övertygelse bjuder honom att försvara. Den, som i religionen eller dess bestående former ser ett outhärligt villkor för samhällets och dess medlemmars andliga hälsa och välfärd, eller som i varje fall bekymras över den andliga och sedliga rotlöshet, vartill ett hastigt och hänsynslöst undanträngande av den hävdvunna religiösa uppfattningen kan giva upphov, lär knappast tänka sig möjligheten av något lagens inskridande mot den, som, utan att göra sig skyldig till gäckeri eller smädelse, angriper religionen eller vissa tros läror. Och den, som tror ett fullständigt rusdrycksförbud vara nödvändigt för folkets räddande från undergång, lär väl ej sträcka sina önskningar därhän att, sedan förbudet genomförts, varje meningsyttring rörande olägenheter, som det ansåges medföra, skulle förbjudas och straffas.

Det erkännande av yttrandefriheten, vartill samhället sålunda nått fram, hämtar sitt berättigande ur flera särskilda förhållanden. Viktigare än något annat är måhända det faktum, att ett genomförande av grundsatsen om sam-

hällets befoغنhet och plikt att söka undertrycka villomeningar visat sig i många fall leda till de mest beklagansvärda misstag. Till den nuvarande samhällsordningens förtjänster torde det böra räknas, att den, i känslan av att de fördelar, yttrandefriheten ur nämnda och andra synpunkter medför, överväga olägenheterna, vetat att i det stora hela hålla yttranderätten i helgd, även när såsom i förevarande fall frestelse till dess inskränkande legat nära till hands. Andra samhällsformer kunna måhända medföra ett återfall i forna tiders tvång; men att för närvarande inskränka möjligheten av det meningsutbyte, som ledes av allvarliga bevekelsegrunder, synes ej utan tvingande skäl kunna förordas.

Att vidare ingå på hithörande principspörsmål kan nu ej ifrågakomma. Dock torde det vara på sin plats att här framhålla, hurusom i våra dagars samhälle lagens helgd lätt kan komma att lida, om lagstiftningen börjar anlitas för undertryckande av meningar, som ej innefatta kränkning av någons rätt eller uppeggande till otillåtna handlingar eller till ett tygellöst levnads-sätt men likväl av flertalet anses samhällsfarliga. Redan ett första steg på denna väg kan ur nämnda synpunkt vara betänkligt, och skulle det, såsom lätt kan befaras, komma att följas av andra försök att låta lagens maktspråk träda i stället för upplysning och andlig fostran, är det fara värt, att lagens auktoritet, som i våra dagar behöver i högsta möjliga grad upprätthållas, komme att väsentligen försvagas.

Måhända ville man mot det nu anförda invända, att, när det gäller frågan om yttrandefrihetens gränser, de sexuella spörsmålen intaga en särställning, som påkallar mera vittgående begränsning av yttranderätten än på andra områden bör ifrågakomma. Sant är, att när gällande strafflag likasom främmande lagar med straff belägger uttalanden, som såra tukt och sedlighet och kunna leda till andras förförelse, detta innebär, att även ett i och för sig icke osedligt uttalande kan bli straffbart med hänsyn till de förhållanden, varunder det framförts. Att sålunda bestraffa en framställning av de preventiva medlen, vilken, ehuru möjligen fri från otuktigt syfte, dock med hänsyn till de omständigheter, varunder den förekommit, är att anse såsom sårande för tukt och sedlighet, lär ej heller kunna utgöra något obehörigt ingrepp i yttranderätten. Men en annan sak är att av hänsyn till den allmänna sedligheten förbjuda även en taktfull, allvarlig och tydlig från varje otuktigt syfte fri framställning rörande lämpligheten av preventivmedels användande under vissa omständigheter. Den fara för utbredande av osedlighet eller för nativitetens avtagande, som kan vara förenad även med en sådan framställning, må — om den ock från en del håll överdrives — dock ej förnekas eller underskattas. Men den hör till de vådor, som ej lämpligen kunna på lagstiftningens väg förekommas, utan för vilkas motverkande andra medel böra tagas i anspråk.

För att bedöma lämpligheten av ett absolut förbud mot preventivmedlens offentliga förordande eller beskrivande är det av nöden att göra sig redo för alla de konsekvenser ett dylikt förbud medför. Dessa hava i viss mån påpekats i de utlåtanden, som redan avgivits över förslaget. I medicinalstyrelsens utlåtande har ur medicinsk synpunkt erinrats, att fall förekomma, där användandet av preventivmedel sker i ett syfte, som förtjänar respekteras, samt att inskränkning ej borde göras i de vid medicinska läroverk anställda lärarnas rätt att vid sin undervisning beröra även frågor om de preventiva medlen. Och i ett annat utlåtande har framhållits angelägenheten av att hinder icke läggas i vägen för en fullt objektiv, i icke otuktigt syfte lämnad redogörelse för dessa medel, t. ex. i en historisk, nationalekonomisk eller medicinsk framställning, vare sig i skrift eller offentligt föredrag. Befogenheten av dessa erinringar synes ovedersäglig. Vad beträffar det av medici-

nalstyrelsen tillstyrkta förbehållet förefaller emellertid uppenbart, att om det skall vara tillåtet att vid den officiella medicinska undervisningen beröra frågor om de preventiva medlen, det icke rimligen kan förbjudas att i litteraturen behandla dessa frågor ur medicinsk synpunkt. Och skulle, såsom i det senare av nämnda utlåtanden med fog påpekats, det för uppnående av syftet med den ifrågasatta lagstiftningen vara av nöden, att densamma utsträcktes att gälla även föredrag och diskussioner inom slutna sällskap och föreningar, måste det förefalla stötande, om härvid ej skulle göras undantag åtminstone för läkarsällskap och andra medicinska föreningar. Vill man från den tillämnade straffbestämmelsen göra undantag för historiska, nationalekonomiska eller därmed jämförliga framställningar, är det svårt att tänka sig någon annan begränsning av undantaget än den, helt visst ganska svävande, att framställning, som ej skedde i otuktigt syfte eller eljest på grund av omständigheterna kunde anses sårande för tukt och sedlighet, icke skulle drabbas av bestämmelsen. Med en dylik begränsning skulle emellertid det nya stadgandet knappast komma att inrymma andra fall än som enligt lagens nuvarande lydelse kunna bestraffas.

Till vad nu blivit yttrat i fråga om förbud mot preventivmedlens offentliga förordande eller beskrivande må läggas, att man i allmänhet ej heller i främmande länder tilltrött sig att principiellt förbjuda dessa medels behandling i tal eller skrift. Strafflagarnas bestämmelser mot råa och anstötliga yttranden torde i de flesta länder bereda möjlighet att åtkomma framställningar av uppenbart otuktig beskaffenhet, och framställning, som öppet eller förtäckt innefattar affärsmässig reklam för vissa slags varor av hithörande art, drabbas i en del länder av speciella ansvarsbestämmelser. Längre synes man i allmänhet, åtminstone hittills, ej hava ansett sig böra gå. Såvitt nu kunnat utrönas har — om man bortser från ett enstaka engelskt rättsfall — endast i ett land, nämligen Norge, staten lagt hinder i vägen för möjligheten att över huvud offentligen behandla frågan om preventivmedel. I Norges nu gällande strafflag likasom dessförinnan i en lag av år 1891 har upptagits ett ovillkorligt förbud mot offentliga framställningar rörande preventivmedlen. Men den omständigheten, att sålunda i ett främmande land ett dylikt förbud sedan någon tid förekommit, synes ej vara tillfyllest att vederlägga de betänkligheter, som i det föregående gjorts gällande mot införande i vårt land av ett liknande förbud. Särskilt bör framhållas, att under de överläggningar, som i Norge föregått bestämmelsens införande, uttalats, att densamma trots sin generella omfattning ej behövde eller borde föranleda åtalande av vetenskapliga framställningar rörande preventivmedlen. Dylika uttalanden hava sin grund i en uppfattning av den offentliga åtalsplikten, som gör sig gällande i Norge såväl som i flera andra länder, men som är främmande för vår lagstiftning och rättsåskådning.

Med hänsyn till vad i det föregående blivit anfört kan det här åsyftade förbudet mot offentliga yttranden rörande preventivmedel icke tillstyrkas. Åtminstone torde, innan ett sådant förbud meddelas, böra tillses, i vad mån gällande lagstiftning medför skydd emot yttranden, som lämpligen kunna straffas.

Utöver nämnda förbud innefattar det remitterade förslaget stadgande om straff för den, som offentligen utställer eller förevisar eller genom offentligt tillkännagivande till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför preventiva medel.

Vad vidkommer offentligt utställande eller förevisande av dessa medel, torde ett sådant förfarande i alla de fall, då skada därav kan föranledas, vara straffbart redan enligt gällande lag. Den föreslagna bestämmelsen i detta hänseende synes därför vara överflödig.

Beträffande åter förbudet mot ifrågakomna medels utbudande till salu genom offentligt tillkännagivande torde ur sedlighetens och den offentliga anständighetens synpunkt kunna till stöd för detsamma anföras starka skäl, vilka måhända övertäga de invändningar, som från andra synpunkter kunna framställas däremot. Skall förbudet bliva av någon större praktisk betydelse, torde det emellertid vara nödigt, att detsamma utsträcket att avse jämväl försändande till allmänheten genom posten eller annorledes av pris-kuranter och annat, varigenom preventivmedel salubjudas. Därjämte erfordras uppenbarligen, att tryckfrihetsförordningen ändras. I annan händelse kommer straffbestämmelsen att gälla allenast i fråga om skrivna tillkännagivanden uti ifrågavarande syfte, under det att de tryckta lämnas straffria. En dylik anordning synes vara så stötande, att det knappast torde böra ifrågakomma att vidtaga ändring i strafflagen i detta hänseende, förr än motsvarande ändring i tryckfrihetsförordningen kan genomföras.

Mot det ifrågasatta förbudet rörande kringförande till försäljning av de nämnda medlen torde icke något vara att erinra, men tvivelaktigt synes vara, huruvida detta förbud är av den betydelse, att en ändring i strafflagen bör vidtagas enbart för genomförandet därav.

Bestämmelserna i det föreslagna nya momentet i paragrafen angivas röra icke allenast preventiva medel utan även föremål, som äro avsedda för otuktigt bruk. Såvitt angår de med sistnämnda uttryck åsyftade föremål lära emellertid bestämmelserna vara utan nämnvärd betydelse. Uti de i momentet angivna fall torde nämligen, då fråga är om sådana föremål, gärningen i regel vara straffbar redan enligt gällande lag.

Det remitterade förslaget innebär slutligen en höjning av paragrafens straffmaximum. Att brott, som falla under denna paragraf, kunna antaga sådana former, att de förtjäna högre straff än vad lagen nu medger, är måhända riktigt. Men även härvidlag kan ifrågasättas, huruvida, för den händelse de tilltänkta förändringarna i paragrafen i övrigt icke bliva genomförda, tillräckliga skäl finnas att för närvarande göra ändring i straffskalan. Skall emellertid sådan ändring ske, torde, till undvikande av mindre väl avpassad straffmätning, den nuvarande straffskalan böra bibehållas som den normala, och det högre straffmättet bliva tillämpligt allenast då synnerligen försvårade omständigheter föreligga.

Justitierådet Quensel anförde:

Å ena sidan synes, såsom medicinalstyrelsen framhållit, förslaget allt för vittgående därutinnan, att detsamma lägger hinder i vägen för att i den medicinska undervisningen frågan om de preventiva medlen offentligen behandlas.

Å andra sidan synes, såsom den i ärendet hörda kommitté anmärkt, förslaget icke tillräckligt effektivt. Om någon söker förleda till användande av föremål, varom fråga är, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande, drabbas han nämligen av straff, endast om hans åtgärder vidtagits offentligen. Samma åtgärder torde emellertid vara lika ägnade att väcka betänkligheter, om de äga rum inom andra slutna sällskap eller föreningar än läkaresällskap eller medicinska föreningar.

Vad ovannämnda kommitté påpekat i fråga om utbudande till försäljning medelst kringsända reklamer synes likaledes värt beaktande. Då tryckta meddelanden ej lära kunna träffas av föreliggande lagstiftning, skulle väl upptagande däri av ett straffbud, som avsåge kringsända reklamer, för närvarande komma att sakna större betydelse. Men då det är att förutse, att förslaget, därest det antages, snarast möjligt efterföljes av ändringar i tryckfrihetsförordningen, torde det vara av vikt, att strafflagen så avfattas, att

dess bestämmelser komma att motsvara dem, vilkas införande i tryckfrihetsförordningen kan anses önskvärt.

Jag tillstyrker alltså, att förslaget måtte omarbetas i nu angivna hänseenden.

Sedan förslaget i anledning av de framställda anmärkningarna i vissa delar undergått omarbetning, anmäldes ärendet den 20 maj 1910 åter i statsrådet, därvid föredragande departementschefen anförde bland annat:

Förslagets viktigaste bestämmelse — förbudet mot offentligt förledande till preventivmedels användande eller offentligt lämnade anvisningar om sättet för sådana medels användande — har av lagrådets flesta ledamöter avstyrkts huvudsakligen på den grund, att ett dylikt förbud skulle göra intrång på den yttrandefrihet, som bör vara medborgarnas rättighet. Ifrågavarande ledamöter av lagrådet medgiva, att bestraffande av en framställning av de preventiva medlen, vilken är sårande för tukt och sedlighet, ej utgör något obehörigt ingrepp i yttranderätten, men de finna en från varje otuktigt syfte fri framställning rörande lämpligheten av att preventivmedel under vissa omständigheter användas icke böra på grund av vådan för den allmänna sedligheten drabbas av förbud.

Denna uppfattning kan jag ej dela. Att en framställning av det senare slaget, huru fri från omoraliska motiv den än må vara, kan vara i hög grad ägnad att förvilla de sedliga begreppen på det sexuella området, lär ej kunna förnekas, och den sociala fara, som därigenom uppstår, är av sådan art, att hela folkets såväl andliga som fysiska hälsa allvarligt äventyras. I fråga om de högeligen samhällsvådliga verkningar, som följa av folkets tillbakagång i sexuell moral, tala historiens lärdomar ett alltför tydligt språk. Behjärtar man detta, kan jag för min del ej med hänsyn till yttrandefriheten finna den fordran å de enskilda medborgarna oberättigad, att de avhålla sig från uttalanden i tal eller skrift, vilka, om än icke tillkomna i osedligt syfte, dock bland allmänheten sprida det fördärv, som för nationens bestånd är kanske det allra farligaste.

Att icke varje offentlig framställning rörande de preventiva medlen bör förbjudas, kan jag dock medgiva. I den offentliga undervisningen vid de medicinska läroverken böra hithörande frågor fortfarande få behandlas; och även för andra fall är måhända, såsom i angivna uttalanden över förslaget blivit framhållet, ett ovillkorligt förbud ej alltid på sin plats. För att förebygga, att förbudet komme att drabba vad jag skulle vilja benämna fullt legitima framställningar i ämnet, har jag tänkt mig bestämmelsens avfattning lämpligen kunna ändras därhän, att framställningar av ifrågavarande slag bleve underkastade förbud, endast om de skedde »under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer».

Vidtages sådan ändring i förslaget, synes mig de av lagrådets flesta ledamöter anförda principiella betänkligheter mot förslaget i förevarande del icke vidare kunna tillmätas den betydelse, att förslaget på grund därav bör förfalla.

Beträffande de övriga föreskrifterna i förslaget hava ej heller de blivit av lagrådets flesta ledamöter tillstyrkta. Genom dessa bestämmelser skulle dock, i den mån genom lagstiftning lämpligen kan ske, en damm sättas för den smutsiga trafik, som i vinningslystet syfte drives med utbudande till allmänheten av preventiva medel och som icke kan med nuvarande lagstiftning åtkommas. Att dylika medels salubjudande genom offentliga meddelanden och deras kringförande till försäljning för närvarande i allmänhet icke är straffbart, erkännes i det yttrande, lagrådets flesta ledamöter avgivit, och dylika åtgärder innefatta obestriddigen ett det allra kraftigaste handtag till sedes-

löshetens befrämjande. Vad i yttrandet anföres mot en lagstiftning till stävande av nämnda trafik har icke övertygat mig om vare sig obehövligheten eller kraftlösheten av de härutinnan ifrågasatta bestämmelser. Jag vidhåller därför min åsikt om deras önskvärdhet. I anledning av gjord erinran torde emellertid sådan ändring i förslaget böra vidtagas, att med tydlighet må framgå, att jämväl utbudande till försäljning av preventivmedel genom kringsända reklamer skall vara underkastat straff.

Såsom en given vinst av den ifrågasatta lagändringen skulle jag även vilja beteckna, att därigenom vunnnes ett klart och otvetydigt lagbud i ifrågavarande hänseende. Gällande lag torde knappast kunna i sådant avseende anses fullt tillfredsställande, och senaste tidens erfarenhet har ådagalagt önskvärdheten av lagstadganden, som äro begripliga även för dem, vilka vilja i dessa frågor tangera det tillåtnas yttersta gränser.

Det sålunda omarbetade förslaget blev därefter genom proposition (nr 223) förelagt 1910 års riksdag.

Uti en med anledning av propositionen inom första kammaren väckt motion (nr 91) hemställdes, att riksdagen ville, med ändring av det utav Kungl. Maj:t framlagda förslaget, giva ifrågavarande lagrum sådan lydelse, att det samma komme att rikta sig jämväl mot själva försäljandet eller tillhandahållandet av ifrågakomna medel från butik eller nederlag samt mot tillhandahållandet av sådana föremål enskilda emellan, även om det ej ägde rum genom kringförande till avsalu. Motionärerna hänsköto emellertid även till övervägande den tanken, att, med hänsyn till läkarvetenskapens krav, undantag från de föreslagna bestämmelserna skulle kunna göras för försäljning eller utlämnande av här avsedda föremål från apotek efter legitimerad läkares ordination.

Lagutskottet hemställde i avgivet utlåtande (nr 52) att propositionen måtte av riksdagen bifallas, samt att berörda motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Till stöd för denna hemställan anförde utskottet bland annat:

Lika med föredragande departementschefen och med hänsyn till vad av honom blivit anført finner utskottet en lagstiftning, som tydligare och effektivare än gällande lag vänder sig mot de samhällsfarliga förhållanden, varom här är fråga, vara av behovet påkallad.

Vad först angår offentligt utställande eller förevisande av ifrågavarande föremål har lagrådet framhållit, att sådant redan enligt gällande lag torde vara straffbart i alla de fall, då skada därav kan föranledas. Men även om så skulle vara händelsen, lärer, då tvekan härom icke är utesluten, ett förtydligande i nämnda avseende icke kunna anses annat än lämpligt.

Beträffande därefter förbudet mot ifrågakomna föremåls utbudande till salu genom tillkännagivande för allmänheten har lagrådet framhållit, att ur sedlighetens och den offentliga anständighetens synpunkt till stöd för detsamma kunde anföras starka skäl, vilka måhända övervägde de skäl, som från andra synpunkter kunde framställas däremot, samt beträffande det ifrågasatta förbudet rörande kringförande till försäljning av nämnda föremål, att något däremot icke syntes vara att erinra. De skäl, som det oaktat bestämt lagrådet för att avstyrka den föreslagna lagstiftningen i sist berörda delar — nämligen i förra fallet att densamma ej omedelbart finge avseende å tryckt

skrift, och i senare fallet betydelselösheten av ett förbud ensamt mot kringförande till försäljning — synas utskottet emot det även av lagrådet erkända befintliga samhällsbehovet i det omförmälda avseendet icke förtjäna beaktande.

Vidkommande därefter förslaget, i vad det avser sådant förledande till användande av ifrågavarande föremål eller meddelande av anvisning om sättet för deras användande, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, lär i många eller kanske i de flesta fall straff därå följa redan enligt gällande lag. Att detta icke alltid blir fallet, torde dock kunna anses antagligt. Vid sådant förhållande och då det enligt utskottets mening måste vara en ovillkorligen bjudande plikt för samhället att reagera mot en dylik fara och de skadliga verkningarna därav, synes utskottet den föreslagna lagstiftningen även i denna del vara önskvärd. Att ett sådant reagerande inom föreslagna gränser skulle, såsom man sökt göra gällande, innebära ett obehörigt ingrepp i yttrandefriheten i tal och skrift, synes utskottet icke kunna med större fog åberopas emot den nu föreslagna än emot den redan gällande lagstiftningen på detta område. Enligt vad som framgår av exemplet från främmande länders lagstiftning i detta ämne, har man ej heller där ansett sig av nämnda hänsyn förhindrad från mer eller mindre ingripande åtgärder i den riktning, varom här är fråga.

Lika med de i ärendet hörda myndigheter finner utskottet det vara av vikt, att hithörande frågor fortfarande få behandlas i den offentliga medicinska undervisningen liksom eljest under omständigheter, som icke äro ägnade att medföra sådan fara, som här förutsatts. Med den avfattning, som i sådant syfte givits åt förslaget, synes icke heller hinder i nämnda hänseende kunna komma att möta.

Vid utskottets utlåtande funnos fogade reservationer, dels av herrar Pettersson i Södertälje, Jansson i Edsbäcken och Olsson i See, vilka hemställde, att riksdagen, med avslag å propositionen, måtte i anledning av densamma i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning taga under överbäggande, vilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas i syfte att på ett verksamt sätt motarbeta den fara för vårt folks sedliga liv som vore förenad med den framträdande propagandan för användning i otuktigt syfte av s. k. preventiva medel, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill detta överbäggande kunde föranleda, ävensom att omförmälda motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd, dels av herr Lindhagen vilken yrkade avslag å propositionen och motionen, dels ock av herr Widén.

Vad utskottet hemställt blev av riksdagen bifallet, av första kammaren utan votering och av andra kammaren med 110 röster mot 96, vilka tillföllo den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgivna reservationen.

Gällande rätt.

I överensstämmelse med det av riksdagen sålunda antagna förslaget utfärdades den 10 juni 1910 lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen. Efter en genom lag den 22 juni 1911 vidtagen ändring av paragrafens 1 mom. av innebörd, att därunder uttryckligen hänfördes ej allenast — såsom dittills — utspridande av skrift, målning, teckning eller bild, som sårade tukt och sedlighet, utan även saluhållande och utbudande av sådan skrift m. m., har paragrafen haft följande lydelse:

Sprider någon ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förfärgelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; eller under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Genom en år 1912 definitivt antagen ändring i tryckfrihetsförordningen bragtes dess föreskrifter i ifrågavarande ämne i överensstämmelse med 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

Före 1910 stadgades i 18 kap. 13 § strafflagen straff blott för gärningar som såra tukt och sedlighet, men genom det nämnda år införda 2 mom. — den s. k. preventivlagen — kriminaliserades två grupper av förfaranden även om de *icke såra tukt och sedlighet*.

Den första av dessa grupper omfattar vissa gärningar som beläggas med straff, *oberoende av om de framkalla fara för andras förförelse*. Till denna grupp hänföras *dels* offentligt utställande eller förevisande av föremål, avsedda för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge, *dels* utbudande till salu av sådana föremål genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande för allmänheten, *och dels* kringförande till försäljning av dylika föremål.

Den andra av ifrågavarande grupper omfattar handlingar vilka för sin straffbarhet förutsätta att de begås under sådana förhållanden, att *allmän fara för andras förförelse därav kommer*. Hit räknas försök att förleda till användande av dylika föremål och meddelande av anvisning om sättet för deras användande, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift; någon fordran på handlingens offentlighet är ej uppställd.

Ehuru förevarande stadgande huvudsakligen torde åsyfta ett motverkande av vissa förfaranden avsedda att förebygga befruktning, är det dock så avfattat att det riktar sig även mot åtgärder till skydd mot smittas överförande vid konsumgånge. Det torde jämväl vara tillämpligt på en del särskilda medel för fosterfördrivning.

Lagrummet avser endast »föremål». Utanför dess tillämpning falla sådana i antikonceptionellt eller profylaktiskt syfte brukade medel och metoder, i vilka icke ingår användandet av mekaniskt verkande föremål. Bland annat torde således till förebyggande av smittas överförande använda desinfekterande — kemiskt verkande — medel och metoder falla utom straffbestämmelsen i fråga.

1918 års lagstiftning om åtgärder mot könssjukdomar.

I detta sammanhang torde böra beröras den ståndpunkt statsmakterna genom stadgandet i 27 § andra stycket lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar intagit till frågan om den s. k. personliga profylaxen mot könssjukdomar.

Med den gemensamma benämningen »den personliga profylaxen» plägar man beteckna en del individuella åtgärder, vilka kunna företagas för att förhindra uppkomsten av smittsam könssjukdom hos personer som utsatt eller utsätta sig för möjligheten att bli infekterade. Dessa åtgärder äro av två slag, dels sådana som företagas före könsumgänget — medel vilka hindra smittas överförande — och dels sådana vilka företagas efter könsumgänget — smittdödande (desinfekterande) medel. Till de förra hör främst användandet av den s. k. kondomen samt vidare en del skyddande salvor vilka ingnidas före könsumgänget, till de senare höra indrypning, sprutning och sköljning med olika bakteriedödande vätskor samt ingnidning med olika bakteriedödande salvor.

Enligt omförmälda stadgande i 27 § andra stycket i lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar äger Konungen förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap — förutom om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om skyldigheten för envar som angripits av sådan sjukdom att skyndsamt söka läkarvård — jämväl *om medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande*. Det är tydligt, att med detta stadgande ej avses de åtgärder av mera allmän natur vilka kunna tänkas motarbeta de veneriska sjukdomarna — allmän folkupplysning, förhindrande av prostitutionens rekrytering, förbättrade ekonomiska levnadsvillkor och bostadsförhållanden m. m. — utan att här åsyftas upplysning om de individuella åtgärder, vilka kunna företagas av personer som utsätta sig för smittfara. Genom antagandet av denna lagbestämmelse har sålunda från statsmakternas sida givits ett erkännande av den personliga profylaxens betydelse för bekämpande av könssjukdomarna.

Sedan åt tillkallade sakkunniga uppdragits att verkställa utredning angående de åtgärder som erfordras för att bland allmänheten sprida sådan kunskap som avses i nyssnämnda stadgande, hava dessa sakkunniga till fullgörande av uppdraget den 9 mars 1921 avgivit betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. I en särskild avdelning av detta betänkande har behandlats frågan om åtgärder för spridande av kunskap om den personliga profylaxen. De sakkunniga hava däri, under hänvisning till ett av en av de sakkunniga, docenten Karl Marcus, avgivet utlåtande, förordat att kunskap om den personliga profylaxen genom flygblad och andra skrifter samt genom av läkare för vuxna hållna föreläsningar sprides bland allmänheten. Det har emellertid av de sakkunniga ansetts önskvärt att utredning sker, huruvida på grund av lydelsen av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen hinder kan anses föreligga mot en dylik upplysningsverksamhet.

Förslag till upphävande eller ändring av preventivlagen.

Vid åtskilliga riksdagar hava genom motioner framförts yrkanden om upphävande eller ändring av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

I motion vid 1922 års riksdag (II:141) yrkades att riksdagen måtte besluta upphävande av nämnda lagrum. I utlåtande (nr 21) i anledning av motionen anförde första lagutskottet, efter att hava redogjort för bestämmelserna i lagrummet, följande:

Den viktigaste av berörda bestämmelser är givetvis, såsom vid lagens tillkomst inom lagrådet påpekats, den, som riktar sig mot *offentliga i tal eller skrift förekommande yttranden, vilka söka förleda till användande av preventiva medel eller innefatta meddelanden av anvisning om sättet för deras begagnande*. Beträffande de starka principiella betänkligheter, som möta mot att över huvud belägga med straff sådana framställningar rörande dylika medel, som icke i strafflagens mening såra tukt och sedlighet, får utskottet hänvisa till vad lagrådets flertal härutinnan anfört. De av majoriteten inom lagrådet framställda anmärkningarna äga enligt utskottets mening giltighet jämväl i fråga om nu gällande lag, oaktat densamma, i motsats till det till lagrådet överlämnade förslaget, belägger med straff yttrande av nu ifrågavarande innehåll, endast då det fälles under sådana omständigheter, att allmän fara för andras förförelse därav kommer. Även en till formen värdig, vederhäftig och moraliskt berättigad framställning torde nämligen, mot talarens eller författarens syfte, möjligen kunna medföra sådan fara, och att belägga en dylik framställning med straff måste anses betänkligt. Med skärpa har i lagrådet framhållits, att det i vår tid icke betraktas såsom en statens sak att undertrycka varje mening, vars spridande anses stå i strid med samhällets bästa. Skulle en dylik mening taga sig uttryck i handlingar, som staten ansett sig kunna och böra i lag förbjuda, eller i uppeggande till dylika handlingar, måste samhället, såvida det skall fylla sin uppgift att upprätthålla rättstillståndet, givetvis inskrida med straff eller andra tvångsmedel, men i övrigt bör enligt nutida uppfattning staten i det längsta möjliga avhålla sig från ingripande mot den, som på ett till formen oantastligt sätt vill verka för sina meningars spridande eller genomförande. Alldeles oavsett vilken uppfattning man hyser angående preventivmedlens skadlighet och vådan av att kännedom rörande densamma sprides inom vida kretsar, måste man därför ifrågasätta riktigheten av ett förbud mot varje framställning rörande dessa medel, som *kan* medföra sådan fara, varom i lagrummet förmäles.

Utöver de tungt vägande principiella anmärkningar, som sålunda kunna riktas mot ett förbudande av preventivmedlens offentliga förordande eller beskrivande, anfördes redan vid tillkomsten av ifrågavarande lagbestämmelser, att lämpligheten av ett dylikt förbud även ur andra synpunkter vore tvivelaktig. De betänkligheter, som då kommo till uttryck, hava numera vunnit i styrka. Under den tid, som förflutit sedan år 1910, synes nämligen uppfattningen rörande preventiva medel och betydelsen av vidgad kännedom om deras användning hava undergått en viss förändring. Vid lagbudets tillkomst framhölls visserligen, att ett användande av dylika medel för att förhindra befruktning under vissa omständigheter kunde vara berättigat. Mindre avseende fästes emellertid då vid ifrågavarande medels förmåga att hindra överförandet av könssjukdomar. Såsom även framgår av ovanberörda utav medicinalstyrelsen avgivna utlåtande, ansågos visserligen vissa slag av sådana medel, varom nu är fråga, äga värde för att förhindra överförandet av venerisk

smitta, men då de icke medförde något säkert skydd och under vissa förhållanden icke erbjöde något skydd alls, samt en vidgad kännedom om sättet för dessa medels begagnande skulle öka sedeslösheten och därmed även antalet smittmöjligheter, ansågs ett mera allmänt bruk av dylika medel till och med kunna bidraga till att öka spridningen av de veneriska sjukdomarna. Denna uppfattning delades även av ett stort antal läkare. I detta avseende synes emellertid numera ett omslag i uppfattningen hava inträtt. Vissa slag av preventiva medel hava sålunda, särskilt på grund av under världskriget vunnen erfarenhet, från speciellt sakkunnigt håll betecknats såsom mycket värdefulla hjälpmedel vid könssjukdomarnas bekämpande. Även om dessa medel icke erbjuda något absolut säkert skydd mot smitta, hava de dock, rätt använda, visat sig kunna nedbringa smittfaran till ett minimum. Den oerhörda spridning, som könssjukdomarna vunnit, samt insikten om att desamma på det allvarligaste hota att undergräva folkens hälsa och på den grund måste bekämpas med alla till buds stående medel, har därför medfört, att från olika håll påyrkats, att upplysning måtte spridas om den s. k. personliga profylaxen och de verksamaste medlen för densamma. Till denna uppfattning hava även statsmakterna i vårt land anslutit sig. Ut i 27 § av lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar har sålunda föreskrivits, bland annat, att Konungen skall förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om de medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. Frågan om vilka åtgärder i detta syfte, som böra av Kungl. Maj:t anbefallas, har även varit föremål för utredning av inom civildepartementet tillkallade sakkunniga, vilka den 9 mars 1921 avgivit ett betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. I nämnda betänkande hava, bland annat, framlagts riktlinjer för ett upplysningsarbete, åsyftande att bland den stora allmänheten sprida kunskap om den individuella profylaxen. En förutsättning för denna upplysningsverksamhets bedrivande är givetvis, att det nu ifrågavarande förbudet mot preventivmedlens offentliga förordande och beskrivande icke lägger hinder i vägen för densamma. Uppenbart torde vara, att så icke är förhållandet, därest upplysningsverksamheten avser spridande av kunskap rörande vissa desinfekterande medel och metoder. Dessa torde nämligen icke kunna anses såsom »föremål» i lagens mening. Vida svårare ställer sig däremot spörsmålets besvarande, därest fråga är om vissa mekaniskt verkande medel. Jämväl en värdig, från allt osedligt syfte fri framställning, varigenom dylika medel rekommenderas eller anvisning meddelas om sättet för deras begagnande, torde måhända icke under alla förhållanden kunna undgå att enligt ifrågavarande lagrum drabbas av ansvar. Även om denna fara vid en riktig lagtolkning icke skulle föreligga, kan dock straffbudets tillvaro avskräcka från bedrivandet av en allmännyttig upplysningsverksamhet på detta område. Det har i sådant avseende från läkarhåll anförts, att straffbestämmelsens förefintlighet och svårigheten att bestämma dess räckvidd hos personer, som haft för avsikt att på olika sätt verka för en vidgad kännedom om den personliga profylaxen, framkallat tvekan om de tilltänkta åtgärdernas tillåtlighet och därigenom kommit dem att avstå från det tillärnade företaget. Även av detta skäl synes det utskottet vara påkallat, att det nu bestående förbudet mot offentliga yttranden rörande preventivmedel borttages eller modifieras.

Då utskottet sålunda vill bereda ökad frihet för en allvarlig, vederhäftig upplysningsverksamhet i dessa ämnen, förbiser utskottet ingalunda, att åtgärder i denna riktning kunna medföra vissa vådor. Något slutgiltigt svar på frågan i vad mån ett spridande av kunskap om de preventiva medlen och en därav följande ökad användning av desamma inverka på nativitetens ned-

gång lärer visserligen icke kunna givas. Men det torde ej kunna förnekas, att från moralisk synpunkt betänkligheter kunna anföras också mot en upplysningsverksamhet av nyssnämnda slag, enär varje offentlig behandling av dessa ömtåliga ämnen givetvis kan medföra risk för ett undergrävande av den sexuella moralen och bidra till sedeslöshetens befrämjande. Det rätta handhavandet av den ifrågasatta upplysningsverksamheten är därför en utomordentligt vansklighetsfull uppgift, och stora svårigheter möta, då det gäller att uppdraga gränsen mellan ett nyttigt kunskapsspridande och en propaganda av icke önskvärt slag. Enligt utskottets uppfattning, vilken, såsom ovan nämnts, torde överensstämma med den, som funnit ett uttryck i lagen den 20 juni 1918, böra emellertid dessa betänkligheter vika med hänsyn till vikten av en vidgad kunskap om den personliga profylaxen såsom ett av de betydelsefullaste vapnen i kampen mot könssjukdomarna.

Vad härefter angår straffbestämmelsen för den, som *offentligen utställer eller förevisar preventiva medel*, torde visserligen ett sådant utställande eller förevisande i allmänhet anses sårande för anständigheten. Men det kan dock starkt ifrågasättas, huruvida ett särskilt förbud för dylikt förfarande är erforderligt. Såsom inom lagrådet påpekats, torde nämligen sådana åtgärder i de flesta fall, då skada därav kan föräntas, kunna straffas såsom tukt och sedlighet sårande gärningar. Måhända kan dock förbudet i denna del äga en viss betydelse bland annat därigenom, att detsamma tydligt angiver vilka handlingar, som icke äro tillåtna.

Beträffande vidare förbudet mot *offentligt utbudande till salu* av ifrågavarande medel genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande, kunna visserligen, såsom lagrådets majoritet anført, till stöd för berörda förbud starka skäl anföras. Erfarenheten har emellertid visat, att den härutinnan givna straffbestämmelsen i stort sett är överksam för vinnande av det därmed avsedda syftet. Det torde vara en allmän iakttagelse, att utbudandet av preventiva medel så gott som öppet äger rum såväl i skrift som genom tillkännagivande av annan art. Härvid får dock icke förbises, att straffbudet lagt hinder i vägen för några av de mest stötande och för den allmänna moralen farligaste formerna av dylikt utbudande. Därmed är givetvis något vunnet, men i huvudsak torde lagbestämmelsen i denna del kunna anses ineffektiv.

Vidkommande härefter förbudet mot *kringförande till försäljning av ifrågakomna medel*, torde detta förbud i viss mån hava en uppgift att fylla. Särskilt då kringförandet bedrives under sådana former, som före lagens ikraftträdande mångenstädes voro vanliga, innebär det säkerligen en allvarlig fara för i synnerhet ungdomens förförelse. I denna del torde även lagens straffhot hava i stort sett lett till åsyftat resultat.

Vad slutligen beträffar ifrågavarande lagstiftning i vad den riktar sig mot icke blott preventiva medel utan även *föremål, avsedda för otuktigt bruk*, torde, såsom inom lagrådet erinrats, stadgandena i denna del vara utan nämnvärd betydelse. De i paragrafens 2 moment omförmälda förfaranden torde nämligen, såvitt de avse föremål av nyssnämnda slag, kunna drabbas av straff enligt 1 momentet.

Såsom av det anförda framgår, finner utskottet uppenbart, att den s. k. preventivlagen är behäftad med väsentliga brister. Å ena sidan är densamma i viss mån överksam för vinnande av de mål, som därmed avses, å andra sidan kan densamma innebära en fara för yttrandefriheten i viktiga samhällsfrågor och lägga hinder i vägen för en sund upplysningsverksamhet. Härtill kommer, att lagbudet, som riktar sig mot vissa speciella förfaranden, saknar den allmängiltighet, som en straffbestämmelse i allmänhet bör äga, samt att samhället även oavsett nämnda lag icke står utan vapen mot vissa av de i lagbudet straffbelagda handlingarna. Det oaktat kan utskottet icke tillstyrka bifall

till motionärens yrkande, att preventivlagen måtte utan vidare upphävas. Det torde icke vara försvarligt att åter lämna fältet fritt för den farliga försäljningen genom kringförande av preventiva medel. Ej heller kan det förbises, att den genom tal eller skrift i vinningslystet syfte drivna propagandan för sådana medel under vissa förhållanden kan innebära en fara för ungdomens förförelse, inför vilken lagstiftningen ej kan ställa sig likgiltig.

På vilket sätt de ovan antydda bristerna i den nu gällande lagen böra afhjälpas samt nyssnämnda och andra berättigade önskemål förverkligas, kan utskottet för närvarande icke angiva. Ett avgörande härutinnan torde förutsätta, att frågan göres till föremål för en allsidig utredning. Utskottet vill därför för sin del förorda, att en sådan utredning verkställs genom Kungl. Maj:ts försorg. Av en dylik utredning torde komma att framgå, huruvida ifrågavarande lagrum bör kvarstå i omarbetat skick eller om detsamma bör helt upphävas och ersättas med stadganden av annan art. Vid utredningen kan även komma under överbägande den vid lagens tillkomst inom reglementeringskommittén framkastade, av motionärerna vid 1910 års riksdag upptagna tanken, att de preventiva medlen böra inriktas bland varor, som kunna erhållas endast å apotek. En reform i denna riktning synes utskottet erbjuda vissa fördelar, om det också måste erkännas, att en del praktiska olägenheter därmed kunna vara förenade. Att ett upphävande eller en omarbetning av meromnämnda lagrum torde komma att nödvändiggöra en ändring jämväl av tryckfrihetsförordningen, lär knappast behöva påpekas.

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning huruvida och under vilka förutsättningar lagrummet kunde upphävas eller omarbetas samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kunde giva anledning.

Kamrarna stannade emellertid i olika beslut, varigenom frågan förföll.

I motion vid 1923 års riksdag (II:144) yrkades att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan utredning som föreslagits av första lagutskottet vid 1922 års riksdag. I utlåtande (nr 7) hemställde första lagutskottet, under återopande av de skäl som anförts i dess nyssnämnda utlåtande vid 1922 års riksdag, om bifall till motionen. Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna, varefter riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 mars 1923 (nr 42) hemställde, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning huruvida och under vilka förutsättningar 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen kunde upphävas eller omarbetas samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kunde giva anledning.

Över denna skrivelse avgåvos i anledning av remiss utlåtanden av medicinalstyrelsen m. fl. Vid medicinalstyrelsens utlåtande fanns fogat yttrande av dåvarande medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd, hovrättsrådet Anders Renström. I detta yttrande uttalades den åsikten, att därest efter vederbörandes prövning av alla på frågan inverkan omständigheter skulle finnas önskvärt att det upplysningsarbete, som i lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar åsyftades, jämväl i större eller mindre utsträckning komme att omfatta de mekaniskt verkande skyddsmedlen mot smitta, det syntes på goda grunder kunna antagas att en upplysningsverksamhet av den auktoritativa art varom här vore fråga skulle kunna så anordnas att

den ej behövde medföra allmän fara för andras förförelse och således icke råkade i konflikt med bestämmelserna i 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen. Vidare angåvos i yttrandet vissa synpunkter beträffande ifrågavarande upplysningsarbets anordnande.

Sedan ärendet varit föremål för ytterligare utredning inom justitiedepartementet upprättades inom departementet förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen. Enligt detta förslag skulle ur 13 § 2 mom. utgå vad däri förekommer om förledande till användande av föremål som i lagrummet omförmälas och om meddelande av anvisning om sättet för deras användande, men i övrigt skulle paragrafen bibehållas oförändrad. Förslaget anmälades för *Kungl. Maj:t den 11 december 1925* och därvid beslöts att över förslaget skulle inhämtas yttrande från lagrådet.¹ *Lagrådet* avgav sådant yttrande den 10 maj 1926. I yttrandet² anförde lagrådet till en början, att då det ifrågasattes att delvis upphäva 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen läget i viss mån syntes vara ett annat än då dessa bestämmelser tillkommit. Även för den, som delade de principiella betänkligheter som framstälts mot bestämmelsernas antagande och således icke skulle varit benägen att medverka till deras tillkomst, syntes det ej därför vara självfallet att stadgandena, då de nu funnes i lagen, borde därur avföras. Bortsett från att ett dylikt växlande av ståndpunkt under loppet av en kortare tid inom lagstiftningen särskilt å strafflagens område i regel måste verka ogynnsamt å den allmänna rättsuppfattningen, syntes praktiskt sett ett upphävande i förevarande fall av de givna bestämmelserna kunna befaras icke helt återföra förhållandena i det läge som förevarit vid bestämmelsernas antagande. Det hade då av förslagets motståndare gjorts gällande att propaganda till förmån för användande av preventiva medel i antikonceptionellt syfte, i den mån den borde göras till föremål för straffrättsligt ingripande, redan varit åtkomlig såsom sårande tukt och sedlighet och därmed hemfallen under 18 kap. 13 § strafflagen enligt dess dåvarande lydelse, motsvarande nuvarande första momentet av paragrafen. Fall hade också förekommit då sådan propaganda bestraffats med tillämpning av nämnda lagstadgande. Skulle andra momentet i den del varom vore fråga upphävas, skulle därav lätt kunna tänkas uppkomma den föreställningen, att lagstiftaren ansett dylikt förfarande icke utom i flagranti fall innebära en sedlighetssårande gärning. Beträffande frågan huruvida den föreslagna lagändringen kunde anses behövlig för att möjliggöra en sådan upplysningsverksamhet, som avsåges i 27 § andra stycket lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, förklarade lagrådet, att det delade den uppfattning rörande preventivlagens ställning i förhållande till en å förevarande område önskvärd upplysningsverksamhet, som kommit till uttryck i hovrättsrådet Renströms förut omnämnda yttrande. En upplysningsverksamhet — omfattande jämväl de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i profylaktiskt avseende — vilken, i allvarlig och värdig form och med beaktande av de synpunkter som angåves i Renströms yttrande samt i det den 9 mars 1921 avgivna betänkandet angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. och i ett över

¹ Se bilaga 1 till första lagutskottets utlåtande nr 26 år 1927.

² Se bilaga 2 till samma utlåtande.

detta betänkande av skolöverstyrelsen avgivet utlåtande, från auktoritativt håll komme till stånd uteslutande i syfte att förebygga utbredande av könsjukdomar, syntes icke kunna medföra någon »allmän fara för andras förförelse» och således icke heller komma i strid med preventivlagen. Med hänsyn till denna lagrådets åsikt och då å andra sidan den föreslagna lagändringen, såsom lämnande fältet öppet även för en icke auktoritativ och måhända till syfte och form tvivelaktig upplysningsverksamhet å ifrågavarande område, kunde befaras medföra risk för sedeslöshetens befrämjande särskilt bland ungdomen, ansåge sig lagrådet böra avstyrka vidtagandet av nämnda lagändring. Lagrådet förklarade slutligen att det även tagit under övervägande möjligheten av en sådan omformulering av preventivlagens bestämmelser att därigenom från lagens tillämplighet uttryckligen undantoges den enligt 27 § i 1918 års lag anordnade, av staten kontrollerade upplysningsverksamheten. Lagrådet hade emellertid funnit hinder ur lagteknisk synpunkt möta för en omformulering i dylik riktning.

Det till lagrådet remitterade förslaget ledde sedermera icke till något Kungl. Maj:ts beslut, men i motioner vid 1927 års riksdag (I: 7 och II: 6) hemställdes, att riksdagen ville för sin del antaga förslaget. Första lagutskottet avstyrkte i utlåtande (nr 26) motionerna och frågan förföll genom skiljaktiga beslut i kamrarna.

Den 7 december 1928 beslöt Kungl. Maj:t, att riksdagens förut omnämnda skrivelse den 7 mars 1923 icke skulle till vidare åtgärd föranleda.

I motioner vid 1929 års riksdag (I: 103 och II: 203) yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville i folkhälsans intresse föranstalta om en förutsättningslös och allsidig utredning i vad mån en revision av bl. a. 18 kap. 13 § strafflagen vore påkallad. I utlåtande (nr 16) hemställde första lagutskottet, att motionerna såvitt avsåge förevarande fråga icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Vid 1930 års riksdag hemställdes i motion (II: 348), att riksdagen måtte besluta, att andra momentet i 18 kap. 13 § strafflagen skulle utgå. Första lagutskottet hemställde i sitt utlåtande (nr 11) över motionen, att motionen måtte avslås. Reservanter inom utskottet yrkade, att riksdagen måtte antaga 1925 års lagförslag. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Slutligen yrkades jämväl vid 1933 års riksdag i motioner (I: 11 och 187) att riksdagen måtte besluta upphävande av andra momentet i 18 kap. 13 § strafflagen. Första lagutskottet hemställde i utlåtande (nr 17), att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Reservanter hemställde, att riksdagen måtte antaga 1925 års förslag. Genom skiljaktiga beslut i kamrarna förföll frågan.

Framställning från medicinalstyrelsen.

Till Kungl. Maj:t hava inkommit två framställningar, den ena den 14 januari 1933 från verkställande gruppen av Svenska Kvinnors Vänsterförbund

och den andra den 25 i samma månad från Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund och Stockholms Fackliga Centralorganisations Kvinnosektion, vilka framställningar avse — förutom andra ämnen — fosterfördrivningsfrågan och preventivlagen. Den 3 mars 1933 remitterades dessa framställningar till medicinalstyrelsen med anmodan att däröver avgiva utlåtande i samband med att styrelsen avlämnade resultatet av en inom styrelsen pågående utredning angående förekomsten av aborter samt det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

En av Malmö läkareförening med instämmande uttalanden från Sydöstra Skånes, Mellersta Skånes och Nordvästra Skånes läkareföreningar hos Kungl. Maj:t gjord framställning den 27 maj 1933 i samma ämnen har den 10 oktober samma år remitterats till medicinalstyrelsen att tagas under övervägande vid behandlingen av de båda nyss omförmälda remisserna.

Den 3 mars 1933 förordnade Kungl. Maj:t att professorn Ragnar Bergendal, som den 16 december 1932 tillkallats för att inom justitiedepartementet biträda med verkställande av utredning angående partiella reformer på strafflagstiftningens område, skulle stå till medicinalstyrelsens förfogande för det samråd, vartill styrelsen kunde finna anledning vid behandlingen inom styrelsen av de frågor, rörande vilka styrelsens utlåtande infordrats.

I en den 9 februari 1934 till Kungl. Maj:t inkommen skrivelse har *medicinalstyrelsen* upplyst, att styrelsen ansåge för närvarande åtskilliga svårigheter möta att närmare bestämma tidpunkten för slutförandet av den pågående abortutredningen. Denna omständighet hade föranlett styrelsen att upptaga preventivlagen till särskild behandling, under det att övriga med remisserna sammanhängande frågor komme att handläggas i samband med styrelsens blivande yttrande i fosterfördrivningsfrågan, något som styrelsen ansåge kunna ske utan olägenhet.

Beträffande preventivlagen har styrelsen i skrivelsen anfört följande:

Styrelsen har dels den 4 maj 1910 dels ock den 14 november 1923 avgivit underdåniga utlåtanden rörande preventivlagen. I det förstnämnda utlåtandet uttalade styrelsen den åsikten att de s. k. preventiva medlens roll såsom skydd mot smittsamma könssjukdomar icke vore av den betydelse, att hänsynen därtill borde ställa sig hindrande i vägen för stiftande av den lag, det till styrelsen då remitterade förslaget åsyftade.

I sitt yttrande av år 1923 företrädde styrelsen visserligen den uppfattningen att man svårigen kunde i propositionen till 1910 års riksdag, i utskottsutlåtanden eller riksdagsdebatter finna någon avsikt att genom preventivlagen lägga hinder i vägen, vare sig för den medicinska undervisningen i ämnet eller för det allmänna upplysningsarbetet beträffande könssjukdomarnas smittfarlighet och sätten att förekomma smittöverföring genom konsumgånge. Styrelsen förordade dock — därest preventivlagen kunde anses lägga hinder i vägen för ett fullt utnyttjande av den medicinska vetenskapens nuvarande profylaktiska möjligheter, däri inbegripna föremål, vilka jämväl kunde hava antikonceptionell verkan — en omarbetning av lagrummet i syfte att undanröja denna olägenhet.

Styrelsen åsyftade därvid ökade möjligheter att bekämpa de smittsamma könssjukdomarna genom användandet av de i preventivlagen avsedda föremålen, vilka möjligheter kunde ordnas genom tillämpande av erfarenheterna

från världskriget i förening med ett metodiskt bedrivet upplysningsarbete av den art som åsyftas i 27 § av könslagen.

Sedan styrelsens utlåtande av år 1923 avgivits, hava mycket vägande uttalanden gjorts i den riktningen, att en upplysningsverksamhet — omfattande jämväl de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i profylaktiskt avseende — vilken i allvarlig och värdig form från auktoritativt håll kommer till stånd uteslutande i syfte att förebygga utbredande av könssjukdomar, icke lär kunna anses medföra »allmän fara för andras förförelse» och således icke heller komma i strid med preventivlagen. Denna ur utdrag av lagrådets protokoll den 10 maj 1926 återgivna uppfattning (jfr bil. 2 till första lagutskottets utl. nr 26 vid 1927 års riksdag) har delats av 1927 års och även vissa efterföljande riksdagars första lagutskott (åren 1929, 1930 samt 1933). Det oaktat, förefinnes dock i läkarkretsar en tämligen utbredd ovisshet, huruvida en allsidig upplysningsverksamhet beträffande den personliga profylaxen mot könssjukdomarna är förenlig med nu gällande lagbestämmelser eller icke. Detta förhållande har yttrat sig bland annat däri att — såvitt styrelsen kunnat erhålla kännedom härom — läkarnas deltagande i ifrågavarande upplysningsverksamhet varit mycket ringa till sin omfattning, ehuru med någon ökning under senaste år. Ett mycket belysande exempel på det osäkerhetstillstånd som i berörda avseende råder bland läkare, må här meddelas. Då styrelsen förlidet år fann det högeligen önskvärt att omarbета de tryckta föreskrifter, som jämlikt 8 § av könslagen skola av läkare överlämnas till de könssjuka och till vilka föreskrifter det åligger styrelsen att fastställa formulär den medlem av styrelsens vetenskapliga råd, vilken anmodats att härvid biträda styrelsen, på grund av stadgandet i preventivlagen ansåg sig icke kunna medverka till att råd och anvisningar rörande mekaniskt verkande medel — s. k. preservativ — intogos i nämnda föreskrifter.

Under nuvarande förhållanden har tillståndet blivit sådant, att upplysningsverksamheten på området — i stort sett — utövas av fabrikanter och försäljare genom reklamblad, råd, anvisningar och dylikt, vilka medfölja preservativen, som i stor utsträckning försäljas mot postförsäkt eller i en helt säkert vida förgrenad och i många former arbetande smyghandel: ett sakernas tillstånd som står i bjärt motsättning till det som lagstiftaren för visso avsett och förväntat. Betänker man detta och ser det senast anförda mot bakgrunden av de ringa antal överträdelse av preventivlagen, som åtalats, vilket torde belöpa sig till omkring 10 per år, måste man fråga sig, huruvida lagrummet i det stora hela haft någon annan påtaglig effekt än, att detsamma lagt hinder i vägen för en ansvarsfull och på fackkunskap grundad offentlig upplysningsverksamhet, vilken är den enda faktor, som är mäktig att ställa denna specialfråga — den personliga profylaxen — i dess rätta sammanhang och att giva densamma den belysning, som erfordras med hänsyn till den individuella och sociala hygienens intressen.

Styrelsen måste finna det utgöra en påtaglig och från hälsovårdens synpunkt sett beklaglig inkonsekvens att på samma gång som statsmakterna stadfäste principen fri läkare- och sjukhusvård samt behandlingsskyldighet för könssjuka i smittsamt skede icke sådana mått och steg träffades, som vore ägnade att vederhäftigt och strängt sakligt upplysa om de verksammaste medlen mot överförande av smitta vid könsumgänge och härigenom kraftigt bidra till att förebygga dessa sjukdomars spridning, något som torde hava avsetts med ovan omnämnda stadgande i 27 § könslagen. Det skulle för visso hava ur hälsovårdssynpunkt varit till stort gagn om samtidigt med tillkomsten av nyssnämnda lag en revision av preventivlagen ägt rum. Den omständigheten att så icke skett har otvivelaktigt bidragit till att nyssnämnda stadgande i könslagen icke fått åsyftad tillämpning.

Styrelsen anser sig böra understryka betydelsen av nyssberörda förhållanden, alldenstund de smittsamma könssjukdomarna äga en stor social betydelse, icke blott genom sitt stora antal sjukdomsfall utan även genom de allvarliga menliga följder, desamma ofta hava för individen. Vad först beträffar de smittsamma könssjukdomarnas förekomst här i landet får styrelsen hänvisa till bilagda sammanställning (bil. 2). För att ställa sifferuppgifterna beträffande dessa sjukdomars förekomst åren 1922—1933 i jämförelse med någon annan stor sjukdomsgrupps frekvenssiffror, har styrelsen i sammanställningen uppfört antalet under motsvarande år förekommande smittsamma sjukdomar, för vilka anmälningsplikt föreligger jämlikt 2 § av gällande epidemilag. Såsom de i sammanställningen anförda uppgifterna utvisa överstiga under en följd av år de smittsamma könssjukdomarna icke obetydligt de nyssnämnda sjukdomarna i fråga om antalet sjukdomsfall. Beträffande de förra kan man konstatera vissa växlingar. Särskilt erbjuder det sist förflutna året en gynnsam siffra. I detta avseende äro åren 1923 och 1924 i det närmaste likställda med år 1933. Uppgången i sjukdomsfrekvensen efter förstnämnda båda år torde emellertid böra utgöra en varning mot att av de ljusare förhållandena år 1933 draga några slutsatser angående utsikterna till en fortsatt nedgång i könssjukdomarnas frekvens och därmed en bestående förbättring. Flera faktorer inverka säkerligen på växlingarna i sjukdomsfrekvensen, och styrelsen vill härvid framhålla, att forskare på området ansett den allmänna ekonomiska situationens skiftningar inverka på denna frekvens. Styrelsen har ett allmänt intryck av att de åtgärder, som i kraft av könslagen hittills vidtagits, icke kunna åstadkomma större effekt med nuvarande behandlingsmetoder och att vi med hänsyn till dessa omständigheter kommit så att säga i ett jämviktsläge i fråga om behandlingsmöjligheterna för nämnda sjukdomar.

Det är visserligen sant, att den hittills mest fruktade av ifrågavarande sjukdomar — syfilis — med väsentligt större framgång behandlas nu för tiden än tidigare. Det må dock erinras om att för kort tid förflutit efter det de nutida behandlingsmetoderna börjat allmänt tillämpas för att man skall kunna draga några bestämda slutsatser rörande dessa behandlingsmetoders betydelse för förebyggande av de senare, ofta så ödesdigra yttringarna av denna sjukdom, bland vilka må nämnas tidig åderförkalkning samt sjukdomar i det centrala nervsystemet (paralysis generalis, tabes dorsalis m. fl.). Det hinder, som en syfilitisk infektion reser mot inträdande i äktenskap under åren närmast efter smittans förvärvande må i detta sammanhang förtjäna att uppmärksammas. Likaså att sjukdomen ifråga anses kunna medföra vissa ur ärftlighetssynpunkt betydelsefulla skador. Vad den till spridningen största sjukdomen, gonorrén (dröppeln) beträffar, hava tyvärr icke behandlingsmetoderna under senare år utvecklats i en med den antisyfilitiska terapien jämförlig grad. De allvarliga följderna av denna sjukdom, inflammationer i kvinnans bäckenorgan, ofta ledande till mångåriga lidanden och sterilitet,¹ svåra ögoninflammationer hos nyfödda, understundom ledande till blindhet, samt inflammationer i de sädesbildande och sädesförande organen hos mannen

¹ Frekvens av adnexkomplikationer vid kvinnlig gonorré: enligt *Rumm* (äldre uppgift) 10 %, enligt *Wagner* (Prag) Halban-Seitz Handb. 1925 20—30 %, enligt *Reisner* (Würzburg) Zftf. Geb. u. Gyn. 1928 Bd 93, av 401 fall, undersökta av gynekolog, i 134 fall adnexkomplikation = 33 %. Medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd i gynekologi och obstetrik, professor E. Bovin, som deltagit i handläggningen av förevarande ärende, anser att siffrorna 15—20 % komma sanningen närmast. I *Alma Sundquists* statistik år 1910 hade av 438 kvinnor med gonorré 67 adnexinflammation (= 15,3 %). — I en statistik från Sabbatsbergs sjukhus i Stockholm år 1925 av *F. Holtz* hade av 300 patienter med inflammation i äggledare och äggstockar, med visshet beroende på gonorré och under en observationstid av 1—6 år 30 kvinnor sedermera blivit i grossess = 10 %. (Samtliga uppgifter i denna not meddelade av prof. Bovin.)

(epididymitis, prostatitis), vilka, om de bliva dubbelsidiga, kunna leda till sterilitet.¹

Styrelsen anser det icke behöfligt att närmare ingå på frågan om följsjukdomarna till de nämnda sjukdomarna. Ämnet har så ofta förekommit vid överläggningar och debatter om preventivlagen att det torde vara väl känt.

Den omständighet, som närmast föranleder styrelsen att hemställa om ändring i preventivlagen, är de mekaniskt verkande medlens av fackmän allmänt erkända företräde framför de kemiska, desinfekterande, vilka icke avses i gällande lagstiftning. Stadfast blev erfarenheten om detta företräde under världskriget. Någon ändring i denna uppfattning har, såvitt för styrelsen är känt, icke sedermera förekommit bland framstående fackmän. Till belysande av de förhandenvarande åsikterna rörande denna fråga må här nedan några helt korta citat lämnas:

Prof. Dr A. Buschke, Berlin 1932. »Som individuellt profylaktikum emot alla könssjukdomar är kondomen vida överlägsen alla kemiska medel. Förutsatt att den icke brister, erbjuder den ett nästan absolut skydd mot gonorré, under det att överförandet av syfilis naturligtvis icke så säkert förhindras genom användandet av kondom.»

Prof. Dr A. Grotjahn, Berlin 1926. »Å andra sidan ha vi i kondomen det enda tillförlitliga medlet mot infektion med könssjukdomar. Det är intet tvivel underkastat att könssjukdomarnas fruktansvärda gissel skulle vara fullkomligt försvunnet inom några årtionden om varje samlag, som icke skall tjäna till alstrandet av avkomma, företoges med användande av kondom.»

Docent Dr H. Hecht, Prag 1927. »Kondomen är det kanske mest utbredda och i vissa avseenden också det säkraste skyddsmedlet, i synnerhet för kvinnor. En stor fördel är, att den är förhållandevis enkel att använda, icke alltför dyr och tämligen pålitlig. Den skyddar också samtidigt mot alla könssjukdomarna, vilket man icke kan påstå om talrika andra skyddsmedel.»

Veneral prophylaxis in the services, Reported by the Surgeon Commander, London 1931. »Författaren anser det sätt, på vilket profylaxen tidigare genomförts inom engelska marinen, vara otillfredsställande. De kemiska medel, som hittills kommit till användning, äro redan genom lång lagring mer eller mindre obrukbara och användas dessutom många gånger icke på ett riktigt sätt eller också för sent. Skall man överhuvud taget använda kemiska medel, av vilka de, som innehålla tvålhaltiga ämnen äro de verksammaste, så måste en i alla tekniska detaljer uttömmande bruksanvisning bifogas. Numera, liksom förr, är dock kondomen det säkraste skydd, som man kan erhålla och vars utdelning till manskapet därför anbefallts.»

Prof. Dr H. Haxthausen, Köpenhamn, 1930. »Kondomen giver det säkraste skyddet; de kemiska medlen äro endast användbara för mannen. För den manliga gonorrén är den kemiska profylaktiska behandlingen nästan alltid pålitlig; misslyckas den, skadar den dock icke.»

¹ Prostatitis 40—70 % samt epididymitis 27—32 % (varav 10 % dubbelsidig) (*Handbuch der Geschlechtskrankheiten 1910*): prostatitis 35—70 %, epididymitis 27.9—29.9 % (varav 10 % dubbelsidig), av dessa 92 % sterila. (*Finger: die Blenorrhoe der Sexualorgane 1901*) prostatitis 25—50 %, epididymitis 6—10 % (därav 10 % dubbelsidig) (*Lomholt: Kønssygdommene og deres behandling 1933*); alla siffror refererande till totala antalet behandlade gonorréfall. Enligt vad docenten överläkaren Karl Marcus, vilken såsom medlem av styrelsens vetenskapliga råd deltagit i handläggningen av detta ärende meddelat torde 50—70 % prostatitis och 10—20 % epididymitis vara verkligheten närmast. Med hänsyn till de senaste åren anmälda nya fallen av gonorré hos män (omkring 10,000) betyder detta, att i Sverige årligen cirka 200 män bliva sterila till följd av denna sjukdom. (Samtliga uppgifter i denna not meddelade av doc. Marcus.)

Det anförda må vara tillräckligt såsom stöd för den även av styrelsen företrädde uppfattningen, att den s. k. kondomen — ett sådant »föremål», som avses i lagen — kan sägas vara det bästa hittills kända medlet mot överförande av smittsam könssjukdom vid könsumgänge. Då densamma sålunda måste betecknas såsom ett betydelsefullt medel mot utbredningen av för folkhälsan mycket skadliga sjukdomar, anser styrelsen skäl föreligga för att kondomen borde göras till apoteksvara. Styrelsen anser sig emellertid icke kunna förorda, att ifrågavarande artikel monopoliseras för apoteken, utan har tänkt sig, att särskilda föreskrifter borde utfärdas, att vad i apoteksvarustadgan är föreskrivet rörande i dess bilaga III upptagna varor skall gälla ifrågavarande preservativ, att detsamma skall tillhandahållas å apoteksinrättningarna i riket, och att pris å preservativet skall införas i medicinaltaxan. Härigenom vunnas två fördelar: den ena, att styrelsen kunde bestämma pris och kvalitet å preservativ, som komme att saluföras å apoteksinrättningarna, och den andra, att styrelsen kunde utöva kontroll i nämnda hänseenden över de preservativ, som komme att försälas i fria handeln. En sådan anordning vore fördelaktig även på så sätt, att en av styrelsen reglerad prissättning i icke ringa mån skulle kunna medföra en sänkning av nu i allmänhet tillämpade priser och därigenom begränsa en icke önskvärd reklam och även i viss grad stävja den nu pågående smyghandeln.

Det som främst torde kunna föranleda betänkligheter mot styrelsens förslag är att preservativet i fråga är verksamt icke blott som skydd mot smitta utan även antikonceptionellt. Styrelsen kan självfallet icke lämna de betänkligheter, som av denna anledning uppkomma obeaktade. Den damm, som lagstadgandet avsett att bygga mot antikonceptionella medel och förfaranden, har förvisso varit av ringa, om ens någon betydelse — åtminstone under de sista tio åren av preventivlagens tillvaro. Det vore enligt styrelsens förmenande en felsyn att utgå från att vetskapen om föremål av den art, som avses i preventivlagen, och om deras användning samt tillgången på sådana skulle i nämnvärd grad minska användningen av antikonceptionella medel eller vidtagandet av andra åtgärder för förebyggande av konception. Den nutida läkemedelsindustrin har under senare år tillverkat och utsläppt i handeln ett flertal antikonceptionellt verkande preparat, vilka torde vara väl kända för den breda allmänheten. Det torde icke med större fog kunna hävdas, att förhandenvaron av de antikonceptionella medlen, oavsett av vad art de vara må, i väsentlig mån bär skulden till den sjunkande nativiteten i landet. Här göra sig säkerligen flera andra faktorer gällande såsom: mera komplicerade och försvårade sociala förhållanden än tidigare, starka förändringar i livsåskådning och samhällssyn hos stora folklager o. s. v. Men även om tillgången på antikonceptionella »föremål» i och för sig till en viss grad har betydelse för en minskad folkökning finner styrelsen, från sin ståndpunkt, den vinst, dessa medel onekligen utgöra för en förbättrad sexuell hygien genom sin förebyggande verkan mot könssjukdom, vida överväga den fara de ur samhällssynpunkt kunna medföra såsom antikonceptionella. Styrelsen har anledning göra dessa uttalanden på den grund att medlen i fråga självfallet ha sin ojämförligt största betydelse som smittskydd vid de tillfälliga och lösaktiga sexuella förbindelserna och att en tillräckligt både stor och sorglig erfarenhet föreligger i det hänseendet att tillvaron av ett stort antal individer, som tillkommit genom dylika förbindelser, utgjort och utgöra en tung börda för samhället och ofta nog även för dessa individer själva.

Det är uppenbart att med den formulering, styrelsen här nedan framlägger för ifrågavarande lagrum, upplysningsverksamheten lämnas fri, såvida framställningen icke sårar tukt och sedlighet. Styrelsen skulle för sin del gärna sett, att bestämmelser kunna åstadkommas, vilka vore ägnade att trygga en

lojal, ansvarsställande och sakkunnig upplysningsverksamhet, och har styrelsen härvid uppmärksammat den statligt understödda föreläsningsverksamheten. Denna tankegång är ingalunda ny. Den har framförts i »Betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m., avgivet av för ändamålet inom Kungl. Civildepartementet den 25 oktober 1918 tillkallade sakkunniga den 9 mars 1921». Lagrådet har i ovan återopade yttrande av år 1926 bland annat anfört: »Även en tredje möjlighet har ju under förarbetena ifrågasatts, nämligen en sådan omformulering av preventivlagens bestämmelser, att därigenom från lagens tillämplighet uttryckligen undantogs den enligt 27 § i 1918 års lag anordnade, av staten kontrollerade upplysningsverksamheten. Lagrådet har tagit även denna möjlighet under övervägande men funnit hinder ur lagteknisk synpunkt möta för en omformulering i dylik riktning.» Av detta och även av andra skäl har styrelsen avstått från att föreslå ett bindande av upplysningsverksamheten genom nya bestämmelser.

Styrelsen har, såsom framgår av närslutna underdåniga skrivelse, som samtidigt med denna skrivelse ingives till ecklesiastikdepartementet, uttalat sig för att ämnet sexualhygien, häri inbegripet könssjukdomarna och deras bekämpande, snarast måtte bli förämål för undervisning i landets skolor i väsentligt vidare omfattning än vad nu är fallet. Skedde så, bortföle efter en övergångstid behovet av en elementär upplysningsverksamhet i detta ämne utanför skolorna. Föreläsningar i ämnet kunde läggas på ett bredare plan med inriktning på sexualhygienens stora etiska och sociala problem. Undanröjdes varje tvivel om att en tukt och sedlighet icke sårande upplysningsverksamhet vore förenlig med lagrummets anda och bokstav, har styrelsen all anledning antaga att sammanslutningar av läkare skulle ställa sig beredda att anvisa väl skickade föreläsare såväl för offentlig föreläsningsverksamhet som för enskilda sammanslutningar.

Under sådana förhållanden komme enligt styrelsens förmenande undermåliga föreläsare efter hand och förmodligen ganska snart att förlora sin publik; och kunde det då förväntas att jämväl den fria, både offentliga och av enskilda sammanslutningar bedrivna föreläsningsverksamheten utövades så, att det avsedda målet — att fostra en i sedligt avseende högtstående och ansvarsställande ungdom — nåddes.

Om styrelsen sålunda är av den bestämda uppfattningen att ifrågavarande lagrum bör omarbetas så att detsamma ej, såsom hittills faktiskt varit förhållandet, verkar som ett hinder för en ansvarsfull upplysningsverksamhet angående ifrågavarande medels betydelse såsom skydd mot de smittsamma könssjukdomarna anser styrelsen däremot de i samma lagrum intagna bestämmelser böra bibehållas, vilka kunna innebära förhindrande av en försäljningsverksamhet, avseende spridning av ifrågavarande medel ur synpunkter, som icke äro av hygienisk utan allenast kommersiell natur. Man synes nämligen icke böra helt avhända sig möjligheten att, om så skulle erfordras, på ett lämpligt sätt begränsa en av enskild vinningslystnad beroende propaganda för dylika medel. En sådan propaganda skulle ur samhällelig synpunkt sakna berättigande, om statsmakterna — såsom styrelsen i det föregående utvecklat — vidtog erforderliga åtgärder för dels en förbättrad sexualhygienisk upplysning dels och tillhandahållande av preventiva medel genom desamma inordnande bland sådana varor, som skola försälas på apoteksinrättningarna.

Genom bortskärandet av de delar av andra momentet i 18 kap. 13 § strafflagen, vilkas fortsatta giltighet styrelsen av ovan angivna skäl finner olämplig, som numera knappast torde uppbäras av en allmän rättsuppfattning, och vilkas tillvaro får antagas hava medfört en bristande energi från åklagarmaktens sida vid tillämpning även av övriga delar av lagrummet, skulle man

kanske kunna hoppas, att en ändring till det bättre skulle i sistnämnda delar låta sig åvägabringas.

Slutligen får styrelsen föreslå en redaktionell ändring av bestämmelserna i 18 kap. 13 § strafflagen, i det styrelsen ifrågasätter, att de i andra momentet i nämnda paragraf upptagna bestämmelserna om »föremål, som äro avsedda för otuktigt bruk», överflyttas till första momentet av samma paragraf. Därigenom skulle enligt styrelsens förmenande åstadkommas en för nutida medicinsk biologisk uppfattning synnerligen önskvärd åtskillnad mellan dessa »föremål», å ena, samt de såsom profylaktiska medel mot de smittsamma könsjukdomarna betydelsefulla mekaniskt verkande preventiven å andra sidan.

Under åberopande av det sålunda anförda har medicinalstyrelsen föreslagit, att 18 kap. 13 § strafflagen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Sprider någon ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar, eller föremål avsett för otuktigt bruk, eller utställer eller förevisar någon offentligen sådant föremål; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett till att förebygga följderna av könsungädda; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

I den slutliga handläggningen inom medicinalstyrelsen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Hellström, medicinalråden Edén och Herrlin, byråcheferna von Dardel och Matérn, medicinalrådet Byttner samt medlemmarna av styrelsens vetenskapliga råd professorn Bovin och överläkaren K. Marcus, varjämte professorn Bergendal biträtt vid ärendets handläggning.

Mot medicinalstyrelsens beslut i ärendet har medicinalrådet Herrlin anmält skiljaktig mening samt därvid dels uttalat att spørsmålet om lagstiftning rörande de uteslutande antikonceptionellt verkande preventivmedlen enligt hans mening borde prövas i samband med ifrågasatt revision av lagbestämmelserna om fosterfördrivning, och dels ifrågasatt lämpligheten av att bibehålla förbud mot att i skrift eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuda preventivmedel.

Vid medicinalstyrelsens nu ifrågavarande framställning finnas fogade dels sammanställningar angående förekomsten av smittsamma könssjukdomar och epidemiska sjukdomar och dels avskrift av den i framställningen omnämnda skrivelsen angående undervisning i sexualhygien. Nyssnämnda sammanställningar torde få såsom *bilaga B* fogas vid statsrådsprotokollet.

Departementschefen.

Den viktigaste och samtidigt mest omstridda bestämmelsen i preventivlagen lär vara den som riktar sig mot yttranden i tal eller skrift, vilka hava till syfte att förleda till användande av preventivföremål eller innefatta anvisning om sättet för deras begagnande. En framställning som sker i nämnda syfte eller avser meddelande av anvisning som nyss sagts är enligt ifrågavarande lagrum förbjuden, om den äger rum »under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer». Såsom förut an-

givits kräves icke för straffbarhet att framställningen sårar tukt och sedlighet.

Enligt det år 1910 till lagrådet remitterade förslaget till preventivlag skulle varje offentlig framställning rörande preventiva föremål drabbas av förbud. I förslaget saknades sålunda nyssnämnda i lagen upptagna särskilda villkor för straffbarhet, att framställningen skett under förhållanden, varav kommit allmän fara för andras förförelse. Nämnda villkor tillfogades med anledning av vad lagrådets flesta ledamöter vid granskning av förslaget yttrat. Vid anmälan inför Kungl. Maj:t av lagrådets utlåtande anförde föredragande departementschefen, att han icke kunde dela den av lagrådets flesta ledamöter uttalade uppfattningen att en från varje otuktigt syfte fri framställning rörande lämpligheten av att preventivmedel under vissa omständigheter användes icke borde drabbas av förbud. Att en framställning av detta slag, huru fri från omoraliska motiv den än vore, kunde vara i hög grad ägnad att förvilla de sedliga begreppen på det sexuella området, syntes ej kunna förnekas, och den sociala fara som därigenom uppstode vore av sådan art, att hela folkets såväl andliga som fysiska hälsa allvarligt äventyrades. Dock kunde medgivnas att icke varje offentlig framställning rörande de preventiva medlen borde förbjudas. I den offentliga undervisningen vid de medicinska läroverken borde hithörande frågor fortfarande få behandlas; och även för andra fall vore måhända, såsom i avgivna utlåtanden över förslaget blivit framhållet, ett ovillkorligt förbud ej alltid på sin plats. För att förebygga att förbudet komme att drabba vad som kunde benämnas fullt legitima framställningar i ämnet hade departementschefen tänkt sig bestämmelsens avfattning lämpligen kunna ändras därhän, att framställningar av ifrågavarande slag bleve underkastade förbud endast om de skedde »under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer».

De ordalag, vari det sålunda tillfogade särskilda villkoret avfattats, torde icke kunna anses med tillräcklig tydlighet utmärka vad därmed åsyftats. Vad nyss återgivits ur propositionen giver ej heller erforderlig ledning för tolkning av stadgandet. I propositionen har å ena sidan framhållits, att förbudet borde kunna drabba jämväl en sådan framställning rörande lämpligheten av att preventivmedel under vissa omständigheter användes, vilken vore fri från varje otuktigt syfte. Å andra sidan har anförts, att förbudet icke borde drabba fullt legitima framställningar i ämnet. Till ledning för bedömande av när en framställning skall anses fullt legitim förekommer i propositionen allenast ett uttalande, att hithörande frågor fortfarande borde få behandlas i den offentliga undervisningen vid de medicinska läroverken samt att även för andra fall ett ovillkorligt förbud måhända ej alltid vore på sin plats.

Vad som förekom under förarbetena till ifrågavarande stadgande synes emellertid närmast giva vid handen att till grund för förslaget legat den åsikten, att varje annan användning av preventiva föremål än sådan som avsåge att förebygga en av medicinska skäl ej önskvärd konception vore förkastlig och borde såvitt möjligt förhindras. Man torde därför få antaga, att med stadgandet avsetts att meddela förbud mot varje offentlig framställning som kunde anses inne-

fatta »förledande» till eller anvisning om användande av preventiva föremål i fall då enligt vad nyss angivits en användning av sådana föremål borde förhindras. Med en sådan tolkning av stadgandet skulle det alltså icke ens vara tillåtet att offentligen lämna anvisning om användande av preventiva föremål såsom skydd mot smittsamma könssjukdomar. Med hänsyn härtill torde det få anses mycket förklarligt, om stadgandet alltjämt — oavsett innehållet i lagrådets ofta återopade, år 1926 avgivna yttrande i ämnet — inom läkarkretsar uppfattas såsom ett förbud mot praktiskt taget varje offentligt omnämnande av preventiva föremål. Visserligen har efter tillkomsten av sistnämnda lagrådsyttrande städse såsom skäl emot ändring av preventivlagen anförts, att genom detta yttrande vore klarlagt att preventivlagens bestämmelser icke lade hinder i vägen för en lojal upplysningsverksamhet i ämnet. Enligt min mening kan emellertid lagrådets uttalande icke anses hava avlägsnat den rådande oklarheten beträffande rätta tolkningen av ifrågavarande bestämmelser. Av den nu inkomna framställningen från medicinalstyrelsen framgår i varje fall att preventivlagen alltjämt bland läkarna uppfattas såsom ett hinder mot en nödig och nyttig upplysningsverksamhet. Det synes vid sådant förhållande i hög grad angeläget att lagen undergår sådan ändring att varje tvekan på förevarande punkt undanröjes.

Angående den stora vikten av att en ansvarsfull och på fackkunskap grundad offentlig upplysningsverksamhet rörande de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i profylaktiskt hänseende kommer till stånd torde jag kunna inskränka mig till en hänvisning till medicinalstyrelsens framställning.

I detta sammanhang må erinras om vad dåvarande departementschefen uttalat vid remissen till lagrådet av det år 1925 upprättade förslaget till ändring av preventivlagen. Det skulle enligt hans mening — i vilken jag instämmer — innebära en märklig inkonsekvens från statsmakternas sida att, då det gällde att realisera stadgandet i 27 § i 1918 års lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, av moraliska skäl vidmakthålla förbudet mot upplysning rörande vissa preventivmedel, vilka skilde sig från de av strafflagen tolererade och enligt särskilda bestämmelser för arméns och marinens ungdom påbjudna kemiskt verkande medlen allenast därigenom att de komme till användning vid konsumgänget och hade en mekanisk verkan. Det syntes icke med fog kunna göras gällande att en allmän upplysningsverksamhet rörande angelägenheten av att den som utsatte sig för smittfara begagnade det senare slaget av profylaktiska medel skulle vara mera undergrävande för sedligheten än en motsvarande upplysningsverksamhet beträffande de förra — kemiskt verkande — medlen.

Såsom medicinalstyrelsen föreslagit torde en ändring av ifrågavarande paragraf kunna genomföras på det sätt, att den del av andra momentet som riktar sig mot yttranden i tal eller skrift, vilka åsyfta att förleda till användande av preventivföremål eller innefatta meddelande av anvisning om sättet för deras begagnande, utgår ur lagrummet. Efter en dylik ändring bliva gärningar av nyss angiven art straffbara under de i paragrafens första moment angivna förutsättningar, d. v. s., beträffande utspridande av skrift, därest

denna sårar tukt och sedlighet, samt i fråga om annan gärning, därest den »sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer». Därmed vinnes enligt min mening det straffskydd som kan anses erforderligt och önskvärt. Även 1910 års lagutskott — som dock tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag till den nuvarande straffbestämmelsen — medgav, att redan enligt då gällande lag i många eller kanske i de flesta fall straff följde å gärningar av ifrågavarande slag. Det bör i detta sammanhang erinras om att det fall av propaganda för preventivmedel, vilket var den direkta anledningen till preventivlagens tillkomst, redan enligt det vid samma tid gällande stadgandet om straff för tukt och sedlighet sårande gärning — för vilken straffmaximum då var endast sex månaders fängelse — föranledde frihetsstraff.

Den av denna ändring berörda delen av andra momentet i förevarande paragraf innefattar förbud jämväl mot muntlig eller skriftlig propaganda för användande av »föremål, som är avsett för otuktigt bruk». Även detta förbud lärer utan olägenhet kunna utgå. Otivelaktigt torde nämligen dylika åtgärder vara straffbara enligt första momentet i paragrafen.

Beträffande de i det föregående ej behandlade delarna av andra momentet i paragrafen skulle enligt min mening det riktiga vara att jämväl dessa delar finge utgå. I stället borde då i särskild författning meddelas bestämmelser till förhindrande av att försäljning av preventiva medel skedde under anstötliga former. Emellertid har jag funnit mig icke böra för närvarande föreslå någon ändring utöver vad som åsyftas med medicinalstyrelsens framställning. Vad särskilt angår förbudet mot utbudande till salu av preventivföremål genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande för allmänheten har detsamma visat sig ej utgöra hinder för ett icke anstötligt skriftligt meddelande om saluhållande av preventivföremål. Såsom skydd mot en braskande eller eljest anstötlig reklam för dylika varor lärer stadgandet hava en uppgift att fylla.

Den av medicinalstyrelsen föreslagna ändringen beträffande föremål som äro avsedda för otuktigt bruk synes böra genomföras. Då utställande eller offentligt förevisande av dylikt föremål utan särskild bestämmelse därom kan hänföras under paragrafens första moment, bör emellertid ändringen ske sålunda, att dessa föremål uteslutas ur andra momentet — vilket alltså kommer att avse allenast preventivföremål — samt att i första momentet genom infogande i första punkten av orden »eller föremål avsett för otuktigt bruk» stadgas förbud mot utspridande, saluhållande eller utbudande av föremål av sist angivet slag.

I enlighet med de av mig nu angivna grunder har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen*.

En konsekvens av en dylik ändring torde bliva, att motsvarande ändring bör företagas i § 3 13:o tryckfrihetsförordningen. Fråga om denna ändring torde jag senare få anmäla.

Föredraganden uppläser härefter berörda lagförslag av den lydelse *bilaga A*¹ till detta protokoll utvisar samt hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:

Gösta Tidelius.

---

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
<i>Smittsamma könssjukdomar</i>	13,135	11,821	11,334	12,457	14,152	14,154	14,830	15,346	15,727	14,241	13,175	11,939
På 10,000 av medelfolkmängden	22.0	19.7	18.8	20.6	23.3	23.8	24.8	25.1	25.7	23.1	— ¹	— ¹
<i>Smittsamma könssjukdomar, ålder</i>												
Under 1 år	79	78	72	57	56	54	40	30	31	40	—	—
1—10 »	100	120	104	103	124	120	133	110	90	67	—	—
10—15 »	39	45	55	54	64	50	31	50	37	37	—	—
15—20 »	1,703	1,489	1,504	1,781	2,199	2,280	1,889	2,140	2,193	1,690	—	—
20—25 »	4,429	3,750	3,749	4,208	4,742	4,817	5,094	5,419	5,557	4,903	—	—
25—30 »	3,268	2,935	2,732	2,904	3,375	3,245	3,655	3,660	3,706	3,520	—	—
30—40 »	2,569	2,493	2,277	2,396	2,604	2,560	2,829	2,729	2,849	2,752	—	—
40—50 »	687	630	579	673	694	746	810	842	869	881	—	—
50—60 »	161	188	184	172	200	182	221	268	316	278	—	—
Över 60 »	61	59	44	49	63	62	79	62	69	58	—	—
Okänd ålder	39	34	34	60	31	38	49	36	10	15	—	—
<i>Epidemiska sjukdomar . . .</i>	18,670	17,438	17,695	16,850	13,609	10,198	10,161	13,028	13,460	9,824	10,250	11,828
På 10,000 av medelfolkmängden	31.8	29.1	29.4	27.9	22.4	16.8	16.7	21.8	22.0	16.0	— ¹	— ¹

Under rubriken »Epidemiska sjukdomar» ingå scharlakansfeber, difteri, smittkoppor, nervfeber, paratyfus, rödsot, akut barnförlamning, sömnsjuka och epidemisk hjärnfeber samt fr. den 1 juli 1928 även undulantfeber.

¹ Uppgift häröf saknas.

Fall av smittsam könssjukdom

enligt förste provinsialläkarnas halvmånadsrapporter.

Å r	Syphilis congenita		Syphilis acquisita		Gonorrhoea		Ulcus molle	
	män	kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor
1932	11	14	500	271	9,075	3,210	87	7
1933	17	20	332	188	8,253	3,041	72	9

Fall av epidemiska sjukdomar

enligt förste provinsialläkarnas halvmånadsrapporter.

	1932	1933
Scharlakansfeber	5,274	7,485
Difteri	1,913	1,728
Smittkoppor	10	—
Nervfeber och paratyfus	615	314
Rödsot	1,383	1,501
Akut barnförlamning	784	511
Sömnsjuka	86	75
Epidemisk hjärnfeber	60	59
Undulantfeber	125	155
	10,250	11,828

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 26 februari 1934.

Närvarande:

justitierådet EKLUND,
regeringsrådet ASCHAN,
justitieråden GREFBERG,
FORSSMAN.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 16 februari 1934, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet, hovrättsrådet G. A. Eriksson.

Förslaget föranledde följande yttranden.

Regeringsrådet Aschan samt justitieråden Grefberg och Forssman:

Redan vid tillkomsten av den bestämmelse, vars upphävande nu föreslås, anförde dåvarande departementschefen till statsrådsprotokollet den 20 maj 1910 bland annat *att* icke varje offentlig framställning rörande de preventiva medlen borde förbjudas, *att* i den offentliga undervisningen vid de medicinska läroverken hithörande frågor fortfarande borde få behandlas, *att* även för andra fall ett ovillkorligt förbud måhända ej alltid vore på sin plats, *samt att* han, för att förebygga att förbudet komme att drabba vad han ville benämna fullt legitima framställningar i ämnet, hade tänkt sig bestämmelsens avfattning lämpligen kunna ändras därhän, att framställningar av ifrågavarande slag bleve underkastade förbud endast om de skedde »under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer». Dessa ord inflöto också i lagstadgandet och återfinnas alltjämt däri. När år 1926 en lagändring föreslogs av enahanda innebörd som den nu förevarande, har lagrådet i sitt i remissprotokollet omförmälda utlåtande den 10 maj 1926 — som det vill synas på goda grunder — uttalat att en upplysningsverksamhet — omfattande jämväl de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i profylaktiskt avseende — vilken, i allvarlig och värdig form och med beaktande av vissa i utlåtandet närmare angivna synpunkter, från auktoritativt håll komme till stånd uteslutande i syfte att förebygga utbredande av könssjukdomar icke torde kunna anses medföra någon »allmän fara för andras förförelse» och således

icke heller komma i strid med preventivlagen; med hänsyn till denna lagrådets åsikt och då å andra sidan den föreslagna lagändringen, såsom lämnande fäلتet öppet även för en icke auktoritativ och måhända till syfte och form tvivelaktig upplysningsverksamhet å ifrågavarande område, kunde befaras medföra risk för sedeslöshetens befrämjande särskilt bland ungdomen, ansåge sig lagrådet böra avstyrka lagändringen. Slutligen har riksdagens första lagutskott i utlåtanden i ämnet åren 1927, 1929 och 1930 samt så nyligen som år 1933 avstyrkt förslag, åsyftande bland annat sådan lagändring varom nu är fråga, under uttalande att någon tvekan ej längre kunde behöva råda därom att utan hinder av preventivlagen en vidsträckt upplysningsverksamhet kunde anordnas jämväl rörande de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i kampen mot könssjukdomarna.

Vad sålunda förekommit lärer oförtydligt utmärka att farhågorna för att preventivlagen skulle lägga hinder i vägen för en lojal upplysningsverksamhet i hithörande ämnen icke äro berättigade. Det är vid sådant förhållande ägnat att förvåna att, såsom i ärendet upplyses vara händelsen, preventivlagen alltfjämt bland läkarna uppfattas såsom ett hinder mot en nödig och nyttig upplysningsverksamhet. För undanröjande av denna missuppfattning kan emellertid den ifrågasatta lagändringen icke vara nödig.

Utöver vikten av en ansvarsfull och på fackkunskap grundad offentlig upplysningsverksamhet på området har något annat skäl för lagändringen ej åberopats än nödvändigheten av att undanröja förut berörda ovisshet om bestämmelsens rätta innebörd. Då efter vad förut anförts någon sådan ovisshet icke behöver föreligga samt man svårligen kan överblicka, vilka konsekvenser lagändringen skulle få — i vilket hänseende man måste räkna med att icke önskvärda följder kunna inställa sig — föranlåtas vi att avstyrka vidtagandet av densamma.

Justitierådet Eklund:

Jag delar den uppfattning, åt vilken tre ledamöter av lagrådet givit uttryck i sitt i remissprotokollet återgivna yttrande över 1910 års förslag till lagstiftning i ämnet, och lämnar därför nu föreliggande förslag utan anmärkning.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1934.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, lagrådets den 26 februari 1934 avgivna utlåtande över det den 16 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till *lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen*. Föredraganden anför:

»Förslaget har av en av lagrådets ledamöter lämnats utan anmärkning.

Lagrådets tre övriga ledamöter hava ansett farhågorna för att preventivlagen skulle lägga hinder i vägen för en lojal upplysningsverksamhet i hithörande ämnen icke vara berättigade. Det vore enligt dessa ledamöters mening ägnat att förvåna att preventivlagen allttjämt bland läkarna uppfattades såsom ett hinder mot en nödig och nyttig upplysningsverksamhet; och för undanröjandet av denna missuppfattning kunde den ifrågasatta lagändringen icke vara nödig. Då någon ovisshet om bestämmelsens rätta innebörd icke behövde föreligga samt man svårigen kunde överblicka, vilka konsekvenser lagändringen skulle få — i vilket hänseende man måste räkna med att icke önskvärda följder kunde inställa sig — hava ifrågavarande ledamöter avstyrkt vidtagandet av lagändringen.

Såsom framgår av det sagda är anledningen till avstyrkandet av ändringsförslaget icke den, att en upplysningsverksamhet angående preventivföremålen ansetts olämplig eller onödig. Behovet av en upplysningsverksamhet angående dessa föremåls betydelse torde också numera allmänt vitsordas. De avstyrkande ledamöterna i lagrådet hava emellertid ansett, att preventivlagen icke utgör något hinder mot en nödig och nyttig upplysningsverksamhet i ämnet. Angående frågan huruvida fog finnes för den bland läkarna gängse motsatta uppfattningen har jag vid remissen till lagrådet — under hänvisning till vad som får antagas hava varit avsett vid stadgandets tillkomst — uttalat annan åsikt än nyssnämnda lagrådsledamöter. Jag vidhåller allttjämt, att det måste anses i hög grad önskvärt att lagrummet undergår sådan ändring att varje tvekan på denna punkt undanröjes. Att bibehålla det-

samma oförändrat under hänvisning till att det bör tolkas annorlunda än ordalagen närmast giva vid handen och på ett sätt som knappast överensstämmer med dess avsedda innebörd kan icke anses riktigt. Detta särskilt då lagbudet riktar sig även till personer som icke kunna förväntas hava tillgång till de olika mer eller mindre kända källor som innehålla uttalanden om synpunkter vilka ansetts böra beaktas vid tillämpningen.

Gentemot uttalandet att man måste räkna med att icke önskvärda följder av lagändringen kunna inställa sig vill jag framhålla, att straffbestämmelsen i 13 § 1 mom. synes tillfyllest för att stävja olämpliga framställningar i förevarande ämne. Jag hyser således ingen farhåga i detta hänseende.»

Föredraganden hemställer därefter att förslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

H. Stefenson.